

BERLÍNSKÁ DEKLARACE

Komparace textu a okolností jejího přijetí

Zuzana Martykánová

Květen / 2007

ÚVOD

Evropská společenství v březnu 2007 oslavila padesátileté výročí své existence. Od 25. do 27. března 2007 se v Berlíně konalo setkání představitelů členských států za účelem podepsání textu Berlínské deklarace. Tento text, s podtitulem „Prohlášení u příležitosti 50. výročí podpisu Římských smluv“, byl navržen v době německého předsednictví v Radě Evropské unie pod vedením kancléřky Angely Merkelové. Na setkání představitelů států v Berlíně 25. března byl přijat podpisem Angely Merkelové za přestavitele členských států Unie a podpisy předsedy Evropského parlamentu Hans-Gert Pötteringa a předsedy Evropské komise José Barrosa.

Především v České republice byla přijetí tohoto textu věnována značná mediální pozornost, Alexandrem Vondrou později označená za „bouři ve sklenici vody“¹. Text Berlínské deklarace je jen formou připomenutí padesátiletého výročí podpisu Římských smluv, dokumentem právně nezávazným, který shrnuje historii evropského integračního procesu, úspěchy, jichž bylo dosaženo a v neposlední řadě i výzvy, kterým Evropská unie v současné době čelí a návrhy na jejich překonání.

Tato studie je založena na analýze textů Berlínské deklarace v pojetí českém, německém, francouzském a anglickém. Podstatná část práce, která se této tematice bude věnovat, vychází především z lingvistické komparace textu ve smyslu sémantické ekvivalence jednotlivých zvolených výrazů a na srovnání jejich konotací a sémantických polí. Metodologicky se vychází z deklarace v německém jazyce a s tímto pramenem jsou pak porovnány překlady do českého, francouzského a anglického jazyka.

Souvislosti přijetí Berlínské deklarace a diskuze vyvolané přijetím tohoto dokumentu v jednotlivých členských zemích jsou jen doplňkem práce. Primární je lingvistická analýza překladů a z toho vyvozené soudy o možném vlivu a dopadu těchto znění v jednotlivých zemích.

---

¹ „Alexandr Vondra: Deklarace? Bouře ve sklenici vody.“ Hospodářské noviny. 27. 03. 2007.

1. OBSAH BERLÍNSKÉ DEKLARACE

Dokument s názvem „Prohlášení u příležitosti 50. výročí podpisu Římských smluv“, tedy tzv. Berlínská deklarace, je obsahově rozdělen na čtyři části, a to na:

- úvodní část, kde je pojednáno o cílech a průběhu procesu evropské integrace a o jejím hodnotovém systému, na kterém je postavena;
- oddíl, kde jsou popsány ideály, které Evropská unie vyznává, na jejichž základě byla konstituována a které chce součinností uvést v praxi;
- II. oddíl, kde jsou stručně nastíněny výzvy, kterým Evropská unie v současné době musí čelit a které je třeba překonat;
- III. oddíl, který definuje další směřování Evropské unie.

Úvodní část Berlínské deklarace zmiňuje, že Evropská unie je idejí o míru a porozumění, jejíž uskutečnění vedlo k možnosti života v míru a blahobytu, podpořilo pospolitý život a překonalo vliv rozdílů mezi jednotlivými členy, z nichž každý Evropské unii napomohl úsilím o posílení role demokracie a principů právního státu. Stejně tak je zmíněna láska ke svobodě, projevená obyvateli Střední a Východní Evropy, protože to byla ona, kdo inicioval překonání nepřirozeného rozdělení evropského kontinentu železnou oponou. V úvodním odstavci je taktéž explicitně uvedena představa, že Evropská unie čerpá z negativních zkušeností evropských obyvatel ze staletí válek a utrpení. Právě zkušenosti takto získané umožnily obyvatelům členských států žít společně tak, jak to nebylo možné nikdy předtím. Dále v Deklaraci² následuje věta: „My, občané a občanky Evropské unie, jsme sjednoceni k našemu prospěchu.“³, která úvodní formulace uzavírá.

V prvním oddíle jsou zmíněny ideály Evropské unie, na nichž je toto společenství založeno. Jedná se o následující:

- člověk, jeho nezcizitelná práva a nedotknutelná důstojnost, rovnoprávnost žen a mužů;

---

² Termín „Deklarace“ je v této práci ekvivalentní termínu „Berlínská deklarace“.

³ V německém originále: „Wir Bürgerinnen und Bürger der Europäischen Union sind zu unserem Glück vereint.“

- svoboda, demokracie a právní stát, vzájemná úcta a odpovědnost, blahobyt a bezpečnost, tolerance a účast, spravedlnost a solidarita;
- koexistence členských států a institucí, jejich rovnoprávnost a solidární soužití, které umožňuje vyváženost zájmů jednotlivých členských států;
- podpora individualit, identit jednotlivých států, jejich jazyka, kultury a náboženství, princip otevřenosti hranic

Druhý oddíl představuje výzvy, kterým Evropská unie čelí. Jedná se především o výzvy hospodářské, politické a sociální, ale také o výzvy bezpečnostní. Stejně tak je v této části Berlínské deklarace zmíněna otázka ekologie a hrozba změny klimatu.

Třetí část pojednává o budoucím hodnotovém směřování Evropské unie. Je zmíněno, že spolupráce jednotlivých členských států by měla být založena na otevřenosti a podpoře vnitřního rozvoje, je specifikována i nutnost modifikace Evropské unie ve vztahu k měnícím se historickým a teritoriálním uskupením okolím, která v rámci Deklarace vyústila v požadavek postavit Evropskou unii na obnovený společný základ⁴, protože Evropa je společnou budoucností všech, kdo v ní žijí.

---

⁴ Je specifikováno i období, do kdy by tak mělo být učiněno, a to volby do Evropského parlamentu v roce 2009.

2. KOMPARACE NĚMECKÉHO, ČESKÉHO, FRANCOUZSKÉHO A ANGLICKÉHO ZNĚNÍ

V práci se vychází z německého textu jako textu výchozího a předpokládá se, že překlady textů do jednotlivých národních jazyků jsou dílem národních překladatelů ovládajících německý jazyk.

V úvodu je ve větě zmiňující konec nestandardního poválečného rozdělení Evropy použita formule „s konečnou platností“, kterou ostatní komparované texty neobsahují. Otázkou je, jaká pragmatika vedla překladatele k použití tohoto spojení.

Dále je třeba zmínit větu odchylojící se od německého textu, a to věta: „*My, občané a občanky Evropské unie, jsme sjednoceni k našemu prospěchu.*“ Věta v německém textu zní „*zu unserem Glück vereint*“. Tuto je možno přeložit dvěma způsoby (vzhledem k chybějícímu blízkému kontextu): buď „naštěstí jsme spojeni“ (čemuž se blíží francouzský překlad „*Notre chance pour nous ...c'est d'être unis.*“) anebo méně přesným, spíše přeneseným překladovým ekvivalentem „jsme spojeni k našemu štěstí“ (ve smyslu k našemu prospěchu; tomuto překladu se blíží překlad v anglické verzi „*united for the better*“).

Další významnou otázkou je, jak bylo v českém překladu naloženo s německým relativně vágním výrazem „*Miteinander*“⁵: Čeští překladatelé se uchýlili k překladu ve smyslu spolupůsobení (ve francouzském textu *cooperation*, v anglickém *interaction*), dále pak použili ekvivalent soužití (francouzsky je ekvivalent eliminován a nahrazen vyjádřením *solidarité*, v anglickém textu byl použit termín *cooperation*).

---

⁵ V německém originále jde o následující spojení s minimálním kontextem: (es) drückt sich aus in dem demokratischen Miteinander von Mitgliedsstaaten und europäischen Institutionen a dále o větu Die Europäische Union gründet sich auf Gleichberechtigung und solidarisches Miteinander.

V této souvislosti je nutné zmínit větu „Evropská unie je založena na rovnoprávném a solidárním soužití.“ Německý text obsahuje spojení „Die Europäische Union gründet sich auf Gleichberechtigung und solidarisches Miteinander.“, tedy *Miteinander*, v češtině *soužití* je rozvinuto pouze přívlastkem *solidarisch*, nikoliv spojenými přívlastky *rovnoprávný* a *solidární*. Zde je možno se domnívat, že adjektivum *rovnoprávný* v českém překladu ztrácí důraznost německého substantiva; rovnoprávnost a solidarita jsou tak v českém překladu postaveny na roveň, zatímco německý text hovoří se stejným důrazem o rovnoprávnosti a kooperaci, nikoli solidaritě, tento motiv je až druhotný. Francouzský překladatel se uchýlil k využití obou substantiv, na roveň jsou tak postaveny rovnoprávnost a solidarita (*l'égalité des droits et la solidarité*), v anglickém překladu došlo k několika dalším modifikacím – jsou sice spojena substantiva práva a kooperace, ale jsou rozvinuta přívlastky, které se v německém textu nenalézají: „equal rights and mutually supportive cooperation“.

Ne tak významným odchýlením od německého textu, který pracuje se spojením „Wir wahren in der Europäischen Union die Eigenständigkeit ...“, je český překlad ve formě „V Evropské unii ctíme svébytnost...“. Německé sloveso *wahren* obsahuje i příznak obrany vyčtených hodnot, kdežto české *ctít* tento znak postrádá, *ctít* obranu vyjmenovaných hodnot nepředpokládá. Anglické ekvivalent *to preserve* a francouzské sloveso *protéger* v sobě stejně jako německé sloveso motiv obrany obsahují.

Ve druhém oddíle největší modifikace zaznamenaly úvodní dvě věty. „Stojíme před velkými výzvami, které se nezastaví na hranicích jednotlivých států. Naší odpovědí je Evropská unie.“ Český text se od německého výchozího textu příliš neliší, postrádá jen zájmeno spojující tyto dvě věty po významové stránce, jak je v německém textu: „Die Europäische Union ist unsere Antwort darauf.“ Německé *darauf* obě věty spojuje a krom toho je německá věta stylizována jednoznačnějším způsobem, je důraznější. České ekvivalenty jsou vágnější, jako by překladatelé měli obavu z tak jednoznačného spojení. Anglický překlad je téměř doslovně převzat z němčiny, francouzský je poněkud modifikován, i když vyznívá stejně jako ten německý (*Nous devons relever de grands défis qui ignorent les frontières nationales. Notre réponse, c'est l'Union européenne.*).

S dalšími nesrovnalostmi je spojen překlad slova *obyvatel*, ve francouzštině *citoyen*. Anglický překlad věty „*Bohatství Evropy spočívá ve vědomostech a dovednostech jejích obyvatel...*“ využívá slovo *people*, německý *Menschen*. Francouzi tak mluví o občanech, Češi o obyvatelích, Angličané o národu či lidu a Němci o lidu. Zatímco německý text přiznává možnost rozvíjet Evropskou Unii všem (tedy i těm, kteří nemají státní příslušnost některého ze států Evropské unie), francouzský text tuto možnost připisuje jen občanům – možná přistupují na oslovení v Berlínské deklaraci a hovoří o občanech Evropské unie, možná chtějí své obyvatele uklidnit a toto právo primárně přiznat jim, občanům Francouzské republiky. U těchto překladových ekvivalentů tak můžeme jednoznačně vysledovat pokles znaku univerzality.

Dalším rozdílem je poslední věta odstavce II. části o globálních změnách klimatu. Český překlad zní „*Chceme společně postupovat v oblasti energetické politiky a ochrany klimatu a přispět k odvrácení globální hrozby, kterou představuje změna klimatu.*“ Německý text pracuje se spojením „*Wir wollen ... unseren Beitrag leisten, um die globale Bedrohung des Klimawandels abzuwenden.*“ Český opis vedlejší větou narušuje jasnost, efektivnost a důraznost výpovědi německého textu, kde je využita genitivní apozice. Francouzský text pracuje s překladem „*contribuer à la lutte contre la menace que fait peser le changement climatique sur la planète*“: opět nalezneme zjemnění výpovědi vedlejší větou, krom toho dochází k nahrazení adjektiva globální příslovečným určením místa v apozici – *sur la planète*. Anglický text koresponduje s německým výchozím textem v pojetí „*averting the global threat of climate change*“.

Ve třetí části Berlínské deklarace je třeba zmínit dvě části, v nichž se jednotlivé národní analyzované překlady liší.

Jednak se jedná o větu „*Evropská unie bude i v budoucnu stavět na své otevřenosti a současně na vůli svých členů společně posilovat vnitřní rozvoj Evropské unie.*“ Český překlad neodpovídá úplně německému textu, a to hlavně umístěním adverbia *současně*. Protože německý text zní „*Die Europäische Union lebt auch in Zukunft von unrer Offenheit und dem Willen unrer Mitglieder, zugleich*

gemeinsam die innere Entwicklung der Europäischen Union zu festigen.“ Zatímco německý text předpokládá, že upevňování evropské spolupráce bude probíhat současně a společně, v českém textu dochází k vyjádření, že posilování vnitřního rozvoje Evropské unie bude probíhat společně, pokud k tomu bude vůle; tedy, Češi v důsledku modifikace umístění adverbia *současně* pozměnili smysl věty, která nepředpokládá současně a společně prováděné činy, ale český text akcentuje příslovcem *současně* vůli členských států k tomuto činu. Důraz na vůli členských států ale v německém textu obsažen není. Francouzský i anglický text tuto jemnou diferencii prostým vypuštěním slov *současně* a *společně* netematizují.

Posledním problematickým místem Deklarace je věta „*Naše dějiny nám připomínají, že tento úspěch je třeba uchovat pro budoucí generace. Proto je třeba, abychom politickou podobu Evropy neustále přizpůsobovali době.*“ České *přizpůsobování době* je v německém textu vyjádřeno jako *zeitgemäß erneuern*, v anglickém jako *in keeping with the times*, ve francouzském *adapter aux réalités nouvelles*. Jemné výrazové nuance jsou postižitelné, nicméně celkově vyznívá text stejně. Dalším dílčím problémem je pojetí Evropské unie: v českém textu jako *úspěch*, v německém jako *Glück*, ve francouzském *chance*, v anglickém *good*. Zatímco český text s pojetím EU jako *úspěchu* evokuje již něco dokončeného, úspěšně dokončeného, anglický text v pojetí *good* implikuje něco pozitivního, ale nesamozřejmého, čeho je třeba si vážit. Německý ekvivalent *Glück* má podobné sémý jako anglické *good*, tedy pozitivnost, nesamozřejmost a nestálost. Francouzské substantivum *chance* z této analýzy vychází jako něco, co by se nemělo promarnit, něco, co můžeme využít k prospěchu. Diferenciace sémantické analýzy v použitých substantivech *úspěch*, *Glück*, *chance* a *good* je identická s pojmy použitými v úvodu Berlínské deklarace; zatímco český a anglický překlad tenduje k sému *prospěch*, tedy něco, čeho je možno využít, překlad německý a francouzský spíše vyzdvihává štěstí před využitelnou možností.

3. ZÁVĚR

Z analýzy a následné komparace textů je možno vyvodit, že překlady byly nepochybně dělány českými, francouzskými, resp. anglickými překladateli⁶. Tomu odpovídá i charakter textu v jeho odlišnostech od německého výchozího obsahu. Odchytky od výchozího německého textu jsou v daných analyzovaných textech národně a tematicky specifické, zdá se, jako by byly pragmaticky vybrány jako nejvhodnější varianty pro obyvatele dané země, aby pro ně byla Berlínská deklarace přijatelná.

---

⁶ Nejvýraznější je tato tendence u francouzského překladu, u českého je tento sklon menší, u anglického je téměř nerozeznatelný.